

Motion till riksdagen 2009/10:Ub358

av **Rossana Dinamarca m.fl. (v)**

Märkning av läroböcker

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ge Skolverket i uppdrag att utreda märkning av läroböcker som är utformade i enlighet med läroplanens värdegrund.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Skolverket och Högskoleverket ska initiera ett utvecklingsarbete för att ge anställda inom utbildningsväsendet hbt-kompetens.

Bakgrund

I november 2006 utkom Skolverket med rapporten *I enlighet med skolans värdegrund?* (2006:285). I den granskas 24 läroböcker för grundskolans årskurser 7–9 och gymnasieskolans A-kurser i ämnena biologi och naturkunskap, historia, religions- och samhällskunskap. Man har låtit olika forskargrupper analysera läroböckerna för att visa hur kön, sexuell läggning, funktionsnedsättning, etnisk tillhörighet och religion framställs i text och bild. Eventuella uttryck för diskriminering eller kränkningar har också undersökts.

Läroplanernas värdegrund var utgångspunkten för granskningen. De värden som skolan ska förmedla är människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta. Skolan ska också främja förståelse för andra människor och främlingsfientlighet, och intolerans ska bemötas bl.a. med kunskap och en öppen diskussion. Undervisningen ska dessutom vara saklig och allsidig.

I de granskade läroböckerna är män och pojkar överrepresenterade i både text och bild. I detta avseende genomsyras läroböckerna av en manlig norm. I flera av läroböckerna finns dessutom exempel där kvinnor och flickor nedvärderas eller förlöjligas. I historieläroböckernas skildringar av krig och konflikter ges män en stereotyp utformning som fokuserar på beskrivningar av

Fel! Okänt namn på

våld, förintelse och död. I majoriteten av läroböckerna behandlas kön, könsrelationer och könsmakt i ett eller flera särskilda avsnitt. Men det är ovanligt att ett könsperspektiv genomsyrar en hel lärobok. Flickor och kvinnor kan därmed ha svårt att identifiera sig med ämnesinnehållet och kan uppleva läroböckerna som exkluderande, kränkande eller diskriminerande.

Det ”vi” som läroböckerna utgår från är heterosexuellt. Heterosexualitet är det allmänna och oproblematiska, medan homo- och bisexualitet är det specifika och problematiska. Den homo- eller bisexuelle är inte en namngiven person utan en mer diffus ”någon annan”. Homo- och bisexuella personer gestaltas dessutom endast om det uttryckligen handlar om homo- eller bisexualitet och de får därmed enbart representera sin sexuella läggning. I Skolverkets granskning har man inte lyft fram huruvida transpersoner gestaltas alls. Elever som själva identifierar sig som transpersoner, homo- eller bisexuella kan därmed uppleva läroböckerna som exkluderande, kränkande eller diskriminerande.

Personer med funktionsnedsättning presenteras nästan alltid i sammanhang där funktionsnedsättningen lyfts fram som en problematisk avvikelse. Möjligheten att leva ett gott eller ett normalt liv med en funktionsnedsättning är i stort sett frånvarande i läroböckerna. Personer med funktionsnedsättning gestaltas dessutom bara då det handlar om just funktionsnedsättningar. Det är därför enbart funktionsnedsättningen som blir synlig, medan personen ”bakom” funktionsnedsättningen förblir osynlig. Elever som identifierar sig som funktionsnedsatta kan därmed uppleva läroböckerna som exkluderande, kränkande eller diskriminerande.

De granskade läroböckerna i historia och samhällskunskap ger en ensidig bild av islam och muslimer. Framställningen av islam och muslimer i dessa läroböcker handlar nästan uteslutande om militant islam. Den förhållandevis ensidiga exponeringen av islam och muslimer i samband med t.ex. krig, konflikter och terrorishandlingar riskerar att ge upphov till främlingsfientlighet. Muslimska elever kan känna sig negativt utpekade och ha svårt att känna igen sig i den bild av islam som läroböckerna i historia och samhällskunskap förmedlar. De granskade läroböckerna i religionskunskap ger en mer nyanserad bild av islam.

Enligt läroplanerna ska skolan ge eleverna kunskap om de nationella minoriteternas kultur, språk, religion och historia. Den bild de granskade historieläroböckerna och merparten av läroböckerna i samhällskunskap ger av judar och samer är en ensidig framställning av dessa gruppers historia och nuvarande förhållanden, vilket bl.a. innebär att judiska och samiska elever kan ha svårt att identifiera sig med ämnesinnehållet. De tre övriga nationella minoriteterna – romer, sverigefinnar och tornedalingar – behandlas inte alls i de granskade läroböckerna.

Läromedelsmärkning

Det är illavarslande att det förekommer böcker i skolan som helt bryter mot läroplanernas värdegrund. Fördomar, könsroller och trångsynthet bevaras och befästs i skolan när dess roll borde vara att bryta desamma.

Skolorna måste ta större ansvar när det gäller inköp och inventering av läroböcker. Ansvaret för att undervisningen utformas i enlighet med läroplanernas värdegrund ligger på huvudmännen, rektorer och lärare. Huvudmännen har ett viktigt ansvar att skapa rimliga förutsättningar att värdera de läroböcker som ska användas i undervisningen.

Resultaten från läroboksgranskningen visar att man inte kan förlita sig på att en lärobok ger eleverna en allsidig och nyanserad undervisning. Man måste starkt ifrågasätta uppfattningen att läroboken utgör en garanti för att undervisningen överensstämmer med värdegrunden i läroplanerna. Eftersom lärare har ett stort eget inflytande över vilka läromedel de ska använda i sin undervisning ligger mycket av ansvaret på dem. Här är det därför viktigt att lärare och blivande lärare får tillfälle att utveckla sin förmåga att förhålla sig kritiska till olika källor för att kunna upptäcka uttryck för diskriminering och kränkningar.

Det kritiska tänkandet och granskandet måste även få större tyngd i undervisningen redan tidigt i grundskolan, men för att underlätta för skolorna vid inköp av läroböcker och sätta press på bokförlagen att tänka igenom vad de publicerar vill vi ge Skolverket i uppdrag att utreda ett inrättande av en läromedelsmärkning à la Svanen för de läroböcker som är utformade i enlighet med läroplanernas värdegrund. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Märk väl att detta inte skulle handla om att återinrätta någon slags läromedelscensur utan att man frivilligt låter böcker granskas på samma sätt som företag gör för att få använda sig av svanmärket på olika produkter.

Utbildning

Kunskaperna och kompetensen i frågor som rör jämställdhet, hbt, nationella minoriteter och funktionsnedsättningar måste förbättras.

På högskolenivå menar vi att som ett första steg måste kunskapsaspekten av jämställdhet skrivas in i examensordningarna. Det gäller alla examina, men det är särskilt viktigt och betydelsefullt i alla de utbildningar som leder till yrken som medför arbete med människor och behandlar människors liv – såsom lärare, läkare, sjuksköterskor, jurister, socionomer, psykologer, studievägledare m.fl. I till exempel lärarexamen finns i dag ett mål om att lärarstudenten ska inse betydelsen av könsskillnader i undervisningssituationen och vid presentation av ämnesstoffet. Vi menar att detta är både vagt och oklart och föreslår följande lydelse: Lärarstudenten ska inse betydelsen av könsmaktsordning i skolans hela verksamhet och i undervisning, i relationen till eleverna likväl som vid val av och presentation av ämnesstoff.

Fel! Okänt namn på

För att underlätta samverkan mellan nyexaminerade och redan verksamma lärare måste också genuskunskap prioriteras i all lärarfortbildning. Detsamma gäller socionomer, läkare, sjuksköterskor, jurister, psykologer, studievägledare m.fl. I vår motion 2009/10:Ub356 En skola för jämställdhet föreslår vi dessa ändringar.

Särskilt eftersatta är kunskaperna om hbt-personer bland personal som arbetar i skolan. Därför finns det mycket att göra för att se till att utbildningsväsendets anställda får så kallad hbt-kompetens. Med hbt-kompetens menar vi samma typ av insikt, kunskap och förståelse som tas för självklar när det gäller heterosexuellas vardag. Hbt-kompetens kan med fördel integreras i ett bredare perspektiv av likaberättigande och likabehandling. Skolverket och Högskoleverket bör initiera ett utvecklingsarbete på detta område. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 3 oktober 2009

Rossana Dinamarca (v)

Siv Holma (v)

Elina Linna (v)

Lena Olsson (v)

Amineh Kakabaveh (v)

Eva Olofsson (v)